

VEDECKÉ SPRÁVY

ŠTEFAN OČOVSKÝ

**ODRAZ VÝSKUMOV VNÚTORNÉHO OBCHODU V GEOGRAFICKEJ
LITERATÚRE**

Štefan Očovský: Research in inland trade as presented in geographical literature. *Geogr. Čas.*, 29, 1977, 1; 131 refs.

The article presents a bibliography of published papers dealing with geographical problems and their classification by topics. Papers treating of theoretical and methodical questions of geographical retail trade research are listed separately. The group of publications with primary subject orientation in trade problems is being differentiated from those papers in which trade is only a part of investigations concerned with different research problems (particularly settlement geography). The foreign literature is no complete, only some examples of inland trade studies are presented.

Rozvoj geografických vied sprevádza intenzívny proces rozširovania predmetu ich výskumu na jednotlivé prvky a javy geografickej sféry. Popri snahách o syntetický prístup z komplexného hľadiska sa stále výraznejšie začínajú uplatňovať špecializované výskumy v rámci vyčlenených geografických disciplín, pričom sa však zdôrazňuje ich prvoradá orientácia na problematiku, ktorá pre ne vyplýva z výskumného predmetu geografie. Tento špecializačný trend je zvlášť zreteľný v skupine sociálnoekonomických disciplín, osobitne v rozvoji geografického štúdia jednotlivých elementov terciérnej sféry, ktorých časť sa niekedy označuje tiež ako nevýrobný sektor alebo sféra služieb. Proces konštituovania sa na samostatné odvetvie v rámci sociálno-ekonomickej geografie v značnej miere pokročil, a to popri iných odboroch aj v smere geografického štúdia problematiky obchodu. Pritom však vo všeobecnosti nemôžeme hovoriť ešte o existencii geografie obchodu ako geografickej disciplíny, pretože zatiaľ sa nepublikovala práca, ktorá by vyriešila jej základné teoreticko-metodologické otázky a ktorá by vymedzila predmet i cieľ výskumu a tak stanovila vhodný pojmový aparát. Príčinu tohto stavu treba vidieť predovšetkým vo viacerých možnostiach prístupu k náplni pojmu obchod. Napriek tomu však možno konštatovať, že už vznikla skupina prác, ktoré sa zaoberajú geografickou problematikou obchodu a tvoria východiskovú bázu pre jej štúdium v rámci samostatnej disciplíny. Pre intenzívnejší rozvoj geografickej disciplíny s takýmto zameraním je však potrebné systematickejšie sa venovať

celej šírke okruhu otázok obchodu a jeho väzieb s inými geografickými faktormi. Nevyhnutnou etapou pri plnení tejto úlohy je sumarizácia doterajších publikovaných prác a ich hodnotenie z tematických a metodických aspektov.

Odborná literatúra o obchode sa dá členíť z viacerých hľadísk, a to predovšetkým v súvislosti s existenciou dvoch druhov obchodu rozoznávame práce o zahraničnom obchode a o vnútornom obchode. Pri ďalšom členení sa berú do úvahy tematika a metodika prác, ktoré súvisia s časom a miestom ich vzniku. V predložennom príspevku sa zameriavame predovšetkým na geografickú literatúru. Jej prehľad sme orientovali najmä na Československo, zatiaľ čo zo zahraničných prác uvádzame iba výber významnejších alebo tematicky zaujímavých titulov.

GEOGRAFICKÁ LITERATÚRA O OBCHODE V ČSSR

V československej geografickej literatúre sa častejšie stretávame s prácami iba o jednej z častí obchodu, teda o zahraničnom obchode. Objem, tovarová štruktúra a smery zahraničného obchodu tvoria náplň obvyklej kapitoly vo všeobecných prácach o území celého štátu. Tak je to napr. v publikáciách (34, 15) a v ostatných príručkách i učebniciach zemepisu Československa, ako aj v učebniciach všeobecnej hospodárskej geografie (39). Výmenou tovarov a medzinárodnou delbou práce medzi ČSSR a jednotlivými štátmi, prípadne ich hospodárskopolitickými zoskupeniami, zaoberá sa tiež viacero ďalších prác a časopiseckých príspevkov (76, 88, 112). V geografickej literatúre sa však celkove nepublikovala rozsiahlejšia štúdia o našom zahraničnom obchode, ktorá by poskytla podrobnejší obraz o jeho geografických črtách, najmä vzhľadom na vývoj, analýzu štruktúry, teritoriálne zameranie dovozu a vývozu, ako aj na vzťah zahraničného obchodu k tvorbe exportných výrobkov a k vnútroštátnej spotrebe importovaných tovarov. Prehľadné informácie o základných charakteristikách zahraničného obchodu sú kartograficky spracované v atlasových dielach (3, 4). Rôznymi aspektmi zahraničného obchodu, väčšinou však vzhľadom na jednotlivé odvetvia, druhy tovarov alebo štáty, zaoberá sa v pomerne širokej miere negeografická literatúra.

Vnútorný obchod je iba v niekoľkých prípadoch súčasťou tematickej náplne geografických štúdií, ktoré sa sporadicky vyskytujú aj samostatne, ale častejšie sa spracúvajú v spojitosti s dopravou, službami, centrálnymi miestami a pod. Pri chronologickom usporiadaní geografickej literatúry, ktorá sa v určitej miere dotýka problematiky obchodu, ukazuje sa jej tematická diferenciacia na obdobie do roku 1945, kedy publikovali práce, ktoré sa zaoberajú vnútorným obchodom priamo, a ďalej na obdobie po roku 1945, s nepriamymi formami výskytu tejto problematiky v rámci riešenia iných tematických okruhov. Pritom v súčasnosti sa začína tretia etapa, charakterizovaná vznikom viacerých samostatných štúdií o vnútornom obchode. V podstate v celej domácej geografickej literatúre ide o publikácie, ktoré sú zamerané na maloobchodnú zložku vnútorného obchodu. Veľkoobchodu sa stručne dotýka iba niekoľko prác.

Z literatúry obdobia do roku 1945 môžeme v prvom rade spomenúť štúdiu (26), hoci sa netýka územia Československa. Predstavuje významný pokus o zachytenie problematiky maloobchodu v malej oblasti z tematicky širšieho, regionálnegeografického hľadiska. Autor študoval obchodné miesta (predajne

a závody verejného stravovania), ich charakter a rozmiestnenie, ďalej tiež obchodné strediská, t. j. sídla alebo časti sídiel, kde sa vyskytujú obchodné zariadenia, ktoré neslúžia iba lokálnej potrebe, ale pre širšie územie. Na základe autopsie podal prehľad utvárania sa siete zariadení, stredísk a ich spádových území v súvislosti s geografickými podmienkami, pričom podrobne rozobral situáciu každého strediska a vyhodnotil podmienky jeho budúceho vývoja.

Ďalšiu podobu výskytu problematiky vnútorného obchodu v geografickej literatúre predstavujú napr. práce [73, 36, 37, 38], v ktorých je v rámci širšej charakteristiky hospodárskych pomerov zaradená aj stručná pasáž o vnútornom obchode. V práci [73] ide iba o krátky náčrt situácie v obchode na Slovensku krátko po vzniku ČSR (kap. o remeslách, obchode a doprave). Vnútorným obchodom z celoslovenského hľadiska sa zaoberá aj práca [38], kde však v rozsahove krátkej podkapitole sa iba naznačujú jeho najvýznamnejšie črty, teda bez detailnejších analýz a exaktnejšie podložených konštatovaní. V oblastných štúdiách [36, 37] je obchod spojený v kapitole s peňažníctvom. Autor ho skúma jednak ako všeobecné črty tovarovej výmeny medzi študovaným územím ako celkom i okolím a jednak ako hospodársku činnosť v rámci študovaného územia. Všimá si už druhy obchodnej činnosti, najvýznamnejšie tovarové články, priestorové rozloženie, počty pracovníkov, trhy, podomový obchod a pod.

Osobitné miesto v literatúre medzivojnového obdobia z nášho hľadiska patrí publikácii [63]. Jej autor chápal obchod ako súčasť výmeny materiálnych hodnôt a túto spolu s dopravou zahrnul do samostatného odvetvia—zemepisu človeka. Z tohto aspektu stanovil okruh všeobecných otázok, ktoré má riešiť zemepis dopravy a výmeny. Práca je teda po vyhodnotení zo súčasného metodologického hľadiska tiež príspevkom k úvahám o náplni a predmete geografického štúdia obchodu.

V období po roku 1945 vznikli viaceré práce, ktoré predstavujú niekoľko foriem začlenenía vnútorného obchodu do zorného poľa geografických výskumov. V nich sa však problematika obchodu nevyskytuje ako samostatne spracovaný celok, ale objavuje sa iba okrajove, teda ako súčasť tematicky inak orientovaných štúdií. Dá sa predpokladať, že tento stav v značnej miere súvisí s metodologickým prerodom československej geografie, ktorý sprevádzalo zdôrazňovanie ťažiskových elementov a javov v ekonomickej sfére, t. j. materiálnej výroby, dopravy a osídlenia, pričom sa v náplni ekonomickej geografie takmer neprejavovala celá terciérna sféra, resp. nerozvíjali sa v tomto smere špecializované disciplíny a iba časť z nej sa uplatňovala pri riešení niektorých otázok geografie sídiel. Napríklad pri kategorizácii vidieckych sídiel v práci [77] sa autor opiera o rozmiestnenie a druhy zariadení maloobchodu ako o jeden z prvkov vybavenosti obcí službami. Analogický postup nachádzame aj v práci [53]. Obchodné zariadenia v rámci vybavenosti obcí skúmajú aj ďalší autori [14, 124], pričom v práci [7] sa hodnotia ako jeden z faktorov pri vývoji funkcií miest.

O málo výraznejšou formou sú zachytené čiastkové problémy vnútorného obchodu v prácach o centrálnych funkciách a gravitačných zázemiach miest. V štúdiách [120, 121] sa dochádzka za nákupmi tovarov do mestského strediska použila ako jedno z významných kritérií pri vyčleňovaní rozsahu a intenzity vplyvu mesta v jeho zázemí. Naproti tomu autori prác [8, 11] vychádzali po-

pri iných znakoch z dislokácie zariadení maloobchodu a z nej odvodených centrálnych funkcií pri hierarchickom členení sídelnej siete, resp. systému centrálnych miest v menších územiach. Podobnú orientáciu môžeme pozorovať aj v štúdií [125] o území stredných a severných Čiech a uplatňuje sa aj v práci [47].

Ako ďalší príklad výskytu geografickej problematiky obchodu v domácej literatúre slúžia štúdie, v ktorých sa táto problematika uplatňuje pri úvahách o administratívnom členení a regionalizácii. Ako príklad môžeme uviesť prácu [33], ktorej autori použili výsledky zisťovania priestorového rozsahu a intenzity dochádzky za nákupmi priemyselného tovaru ako závažný diagnostický znak pri vyčleňovaní sociálnoekonomických regiónov v Českej socialistickej republike, ďalej [70]. V nej sa hovorí o výskume spádovitosti k obchodným centráram pri určovaní hierarchie a veľkosti rájónov služieb. Štúdiom administratívnych článkov v rámci okresu sa opiera o viaceré ukazovatele maloobchodu v práci [9].

V zahraničnej, ale aj v našej ekonomickej literatúre sa časť otázok vnútorného obchodu dostáva do výskumov spotreby. V geografických publikáciách sú takto zamerané iba dva príspevky [12, 13], ktoré sa zaoberajú priestorovým rozdielom v spotrebe potravín v ČSSR a v niekoľkých vybraných okresoch.

Otázky obchodu sa skúmajú z rôznych aspektov aj v rade ďalších prác. Napríklad v publikácii [71] je maloobchod zahrnutý vo vzťahu k cestovnému ruchu, pričom sa využíva rozsiahly súbor jeho kvantitatívnych ukazovateľov. V kratších príspevkoch sa študujú dochádzka za nákupmi [123] a otázky kartografického zobrazovania obchodu [41]. Vo všeobecnej podobe sa otázky obchodu obsiahli z viacerých aspektov v práci [48].

Popri uvedených prácach sa približne od začiatku sedemdesiatych rokov začínajú v geografickej literatúre objavovať už príspevky, ktoré sú tematicky orientované iba na problematiku obchodu. Zatiaľ si však z nej všimajú iba niektoré časti, alebo ju podávajú v prehľadnej podobe. Na ich základe sa však dá konštatovať, že sa postupne začína vo vývoji geografických výskumov obchodu čítať tretia etapa.

Ako jedna z podstatných častí tovarovej výmeny sa obchod študuje v práci [87]. V nej sa popri podiele Slovenska na zahraničnom obchode ČSSR a na výmene dodávok medzi ČSR a SSR podáva všeobecná charakteristika vnútorného obchodu na Slovensku, a to s dôrazom na jeho maloobchodnú zložku. V maloobchode sa ďalej študujú priestorové rozdiely jeho základných ukazovateľov a niektoré špecifické problémy. Podrobnejšiu charakteristiku vnútorného obchodu na juhozápadnom Slovensku zahrnuje príspevok [89], kde hlavnú časť náplne predstavuje štúdium vzťahov medzi ukazovateľmi obchodu a počtom obyvateľov, ako aj výber a klasifikácia obchodných stredísk. Posledná problematika, spolu s aplikáciou nepriamych postupov na stanovenie hypotetických hraníc sfér vplyvu stredísk obchodu, rieši sa v práci [90] na území Slovenska.

V ďalších publikovaných výsledkoch výskumov vnútorného obchodu nachádzame prácu, ktorá sa zameriava na časovú dynamiku maloobchodu [91] a ktorá ukazuje zmeny niektorých znakov, najmä výšky a štruktúry maloobchodného obratu v priebehu roka [podľa štvrťrokov a mesiacov]. Práca [92] sa zameriava na štúdium nákupných miest a na ich klasifikáciu podľa výskytu maloobchodných predajní na území Slovenska. Hoci mestá predstavujú

výrazné koncentrácie zariadení a výkonov obchodu, s radom problémov, ktoré sú vhodné na geografické štúdiá, v našej literatúre sa im nevenuje takmer žiadna pozornosť. Monotematicky sú takto orientované iba príspevky (29, 105), ktoré sa zaoberajú analýzou obchodnej siete v mestskom areáli. Ako posledný príklad uvádzame príspevok (30), ktorý naznačuje niektoré možnosti využitia geografickej problematiky obchodu pri vyučovaní zemepisu a historicko-geografické štúdiá trhových sfér vo vybraných častiach Slovenska (131).

K súhrnnému obrazu novej geografickej literatúry o vnútornom obchode treba priradiť ešte atlasovú publikáciu (3), ktorá je významným príspevkom ku kartografickému vyjadreniu ukazovateľov o obchodnej sieti a o verejnom stravovaní v analytických mapách značnej informatívnej hodnoty. Tieto údaje budú podrobne spracované aj v pripravovanom Atlase Slovenskej socialistickej republiky.

K uvedenému prehľadu geografickej literatúry treba poznamenať, že skupiny prác, kde je problematika obchodu obsiahnutá nepriamo, predstavujú iba výber z jestvujúcich príspevkov. Okrem týchto príkladov otázky vnútorného obchodu nachádzame zahrnuté aj v rade ďalších publikácií, ktoré obsahovo patria k spomínaným tematickým oblastiam alebo ktoré riešia príbuzné okruhy otázok, napr. dochádzku do mestských stredísk, funkcionálnu klasifikáciu sídel, otázky sféry služieb a pod. Celý súbor takýchto prác však nemôžeme považovať za súčasť poznávacieho zázemia geografických výskumov obchodu, pretože výrazne inklinujú k iným sociálno-ekonomickým disciplínam geografie.

NEGEOGRAFICKÁ LITERATÚRA O OBCHODE V ČSSR

Nepomerne väčšia pozornosť ako v geografii sa venuje obchodu v niektorých iných vedných odboroch. Na prvom mieste možno v tejto súvislosti spomenúť ekonómiu, ktorá sa zaoberá obchodom z viacerých aspektov. Ak nebudeme brať do úvahy ekonomické odvetvia zamerané na zahraničný obchod, ale iba tie, ktoré sa zaoberajú vnútorným obchodom, z nášho aspektu je potrebné uviesť v prvom rade dve vedné disciplíny, a to ekonomiku vnútorného obchodu a organizáciu i techniku vnútorného obchodu. Popri ekonomických vedách obchod patrí v niektorých prípadoch tiež do pracovnej náplne viacerých odborov s interdisciplinárnym a aplikačným charakterom. Uplatňuje sa napr. pri výskume životnej úrovne a spotreby obyvateľstva, pri štúdiách v urbanizme a pri územnom plánovaní a pod.

Z početnej negeografickej literatúry o vnútornom obchode sa však iba časť zaoberá problémami, ktoré sú príbuzné s obsahom geografického poňatia sféry obchodu. Z prác tohto druhu sa nielen dajú čerpať tematické impulzy, metodické postupy a faktologické poznatky, ale viaceré z nich možno priamo považovať za príspevok ku geografickému prístupu v štúdiu obchodu.

Významnú skupinu v tomto smere predstavujú práce so všeobecným zameraním, predovšetkým učebnicové publikácie, v ktorých sa v prehľadnej forme načrtáva rad problémov a sumarizujú sa široké okruhy poznatkov. Ako príklad uvádzame práce autorských kolektívov o ekonomike a organizácii vnútorného obchodu (40, 96, 113), pri ktorých v niektorých kapitolách je blízka súvislosť s geografickou tematikou evidentná. Z geografického hľadiska je pozoruhodné aj podrobné spracovanie vývoja vnútorného obchodu, a to s dôrazom na Slo-

vensko [102], hoci sa týka predovšetkým premien právnych a vlastníckych pomerov, ako aj ekonomickej situácie obchodu.

Druhú, pomerne rozsiahlu skupinu tvoria publikácie, ktoré sú zamerané na riešenie čiastkových problémov vnútorného obchodu, a to predovšetkým z ekonomickej stránky. Z nich si zasluhujú pozornosť štúdie o sieti maloobchodných zariadení vo vidieckych priestoroch [114, 21], práca o úlohách obchodu a jeho organizácii [35], príspevky o rozvoji maloobchodnej siete [104] a nákupných stredísk ako forme maloobchodných zariadení [52], vývoji obchodu v mestskom sídle [28] a viaceré príspevky v zborníku [106].

Do ďalšej skupiny v negeografickej literatúre patria práce, ktoré študujú vnútorný obchod v súvislosti s riešením rôznej problematiky. Otázky obchodu sa najčastejšie zahŕňujú do štúdia rozmiestnenia zariadení občianskej vybavenosti sídel. V tomto smere sú orientované napr. príspevky [83, 93, 20, 101], pričom tematicky je im príbuzná aj práca [75], ktorá sa zameriava na tretí sektor hospodárskej činnosti. Z iných aspektov sa problematiky obchodu týkajú práce, ktoré ju študujú v súvislosti s výskumom osobnej spotreby obyvateľstva [103, 78], životnej úrovne, ako aj výsledku uspokojovania materiálnych potrieb [85], ďalej s výrobou [103] a niektorými aspektmi územného plánovania i urbanizmu (napr. práca [115]).

K negeografickej literatúre o obchode patrí ešte okrem prác uverejnených v odborných publikáciách a periodikách, z ktorých stručný výber sme uviedli v predošlom texte, široký súbor rôznych príspevkov v časopisoch, bulletinoch a v dennej tlači. Osobitne však treba uviesť špecializovaný časopis Socialistický obchod. Podobne otázky pozície Československa v medzinárodnej delbe práce, ako aj rôzne informácie o importe a exporte zahrnuje časopis Zahraniční obchod. Významným zdrojom informácií sú tiež nepublikované elaboráty ako výsledky riešenia výskumných a projekčných úloh (napr. [64]), ďalej smernice rozvoja a riadenia vnútorného obchodu, rôzne pokyny obchodných organizácií i rezortov a pod. V nie poslednom rade treba uviesť početnú skupinu diplomových a dizertačných prác. Okrem štatistických publikácií, z ktorých základné ukazovatele v celoštátnych a republikových prehľadoch zahrnuje Statistická ročenka ČSSR, jestvuje rad podkladových údajov, ktoré sú k dispozícii v materiáloch štatistických inštitúcií jednotlivých stupňov.

ZAHRANIČNÁ GEOGRAFICKÁ LITERATÚRA O OBCHODE

Problematika obchodu je podobne ako aj v ČSSR v geografických výskumoch v zahraničí celkovo menej frekventovaná ako mnohé ďalšie okruhy otázok. Avšak i napriek tomu počas doterajšieho vývoja vznikol rad prác, z ktorých môže geografický výskum obchodu čerpať a na ich základe ďalej konkretizovať svoj predmet, metódy a úlohy, ako aj formovať sa na samostatnú sociálnoekonomickú disciplínu geografie. Táto literatúra je pri pohľade z aspektu jednotlivých krajín poznačená pomerne výraznými rozdielmi tak v samom počte titulov, ako aj v ich obsahovej náplni a v metodologickom poňatí. Kým v niektorých štátoch výskumy tohto druhu majú tradíciu a literatúra je pomerne rozsiahla, v iných štátoch sa práce o obchode objavujú iba sporadicky alebo zatiaľ sa vôbec nevyskytujú, pretože sa v nich štúdiom obchodu uskuočňuje iba na báze príbuzných vedných odborov, predovšetkým ekonómie.

Analogicky ako v ČSSR aj zahraničnú literatúru môžeme rozdeliť do dvoch základných skupín, teda na práce, v ktorých problematika obchodu tvorí hlavnú tematickú náplň, a na práce, v ktorých obchod vystupuje iba v súvislosti s riešením iných otázok. Prác patriacich k prvej skupine je podstatne menej. Z hľadiska našej témy nás zaujíma predovšetkým literatúra o vnútornom obchode. Zahraničný obchod býva obsiahnutý v regionálnych alebo v ekonomicko-geografických monografiách jednotlivých krajín. Popri tom však existuje niekoľko prác so všeobecným zameraním, kde sa študuje tovarová výmena a hospodárske vzťahy medzi ekonomickými makrocelkami, teda najčastejšie štátmi alebo inak definovanými oblasťami, v širšom priestorovom, resp. celosvetovom meradle. Opierajú sa o analýzu najintenzívnejších pohybov materiálnych produktov alebo vybraných typických druhov tovaru. Ako príklady môžeme uviesť prácu [16], predovšetkým však všeobecnú geografiu obchodu a dopravy [94], ktorá je popri svojej poznávacej hodnote tiež dôležitým príspevkom z metodologického hľadiska. Rozsiahly je súbor prác, kde sa študujú obchodné vzťahy niektorých častí sveta alebo svetový trh určitých druhov výrobkov.

Vzhľadom na obchod celkove, ako aj na vnútorný obchod, v zahraničnej literatúre nenachádzame prácu, ktorá by obsahovala rozpracovanie teoretických otázok jeho geografického štúdia. Príčinu môžeme vidieť predovšetkým v nejednotnosti názorov na predmet a náplň tejto disciplíny, v dôsledku čoho je geografické štúdium vnútorného obchodu poznačené značnou rôznorodosťou a to nielen v tematickom zameraní výskumov, ale aj v koncepciách začleňovania geografie obchodu do systému geografických disciplín, ktoré sa uplatňujú v jednotlivých geografických školách.

Úlohu teoreticko-metodického zovšeobecnenia problematiky vnútorného obchodu v tradičnom a najrozšírenejšom poňatí, teda v rámci ekonomickej geografie, čiastočne plní publikácia [44]. V nej sa však prvoradá pozornosť venuje regionálnej geografii vnútorného obchodu v NDR. Z nášho hľadiska je významná popri všeobecných úvahách a metodických pasážach najmä preto, lebo sa zaoberá obchodom v podmienkach socialistického štátu. Autor v nej podáva výsledky rozsiahleho štúdia územnej organizácie veľkoobchodu i siete maloobchodných zariadení ako súčasť tzv. teritoriálnych výrobných komplexov. Stručný návod pre štúdium geografických znakov obchodu poskytuje aj ďalšia práca z NDR [56], ktorá zovšeobecňuje niektoré výsledky výskumov a poukazuje na potrebu ich prispôsobenia sa účelom plánovacej praxe.

Teoretická a metodická problematika geografických výskumov obchodu sa začala v povojnovom období riešiť aj v sovietskej literatúre, vďaka čomu si práce z tohto odboru postupne získavajú trvalé miesto v geografických publikáciách. Spočiatku sa na potrebu štúdia vnútorného obchodu upozorňovalo pri úvahách o rozvoji geografie spotreby obyvateľstva, osobitne pri výskumoch regionálnych rozdielov v podmienkach života ľudí [59]. Z tejto bázy sa rozvinuli výskumy, ktoré zahrnovali otázky vnútorného obchodu v rámci štúdia obsluhy obyvateľstva, resp. geografie sféry služieb. Popri niekoľkých prehľadnejších prácach [60, 61, 62] vzniklo aj súhrnné hodnotenie otázok predmetu a úloh geografie sféry služieb a v rámci nej aj vnútorného obchodu [98], a to z hľadiska komplexného pohľadu na objekt geografického výskumu. Na rozdiel od tohto smeru sa aj v sovietskej literatúre objavil príspevok, ktorý sa konkrétne zaoberal vnútorným obchodom ako samostatným okruhom geografic-

kých otázok (86). V článku sa vytýčili hlavné úlohy geografie pri štúdiu tejto problematiky a stručne sa uvádzali hlavné tézy, ktoré má zahrnúť geografický prístup k problému obchodu. Tieto sa týkajú najmä pôvodu a štruktúry tovarových fondov, ďalej vplyvu ekonomickogeografických faktorov na veľkosť a štruktúru maloobchodného obratu.

I napriek tomu, že literatúra o vnútornom obchode je vo vyspelých kapitalistických štátoch relatívne početná, predsa sa v nej prakticky neriešia otázky postavenia geografických výskumov obchodu v kontexte s inými disciplínami, pričom však možno konštatovať, že všeobecne sa dosiahlo značne pokročilé štádium ich rozvoja v oblasti pracovnej metodiky a šírky tematickej náplne výskumov. Napríklad už v roku 1954 publikovali súhrnnú prácu o stave geografie obchodu v USA (1) a vhodné zhrnutie najaktuálnejšej problematiky predstavuje aj neskoršia práca (10). Okrem toho však do roviny zovšeobecnenia zasahujú aj ďalšie práce, a to väčšinou v úvodných partiách k riešeniu čiastkových problémov. Pri sledovaní odborných publikácií sa ukazuje, že časť problematiky obchodu sa dosť často objavuje na ich stránkach, pritom však treba zdôrazniť, že ide iba o vybraný okruh otázok, ktoré sa často riešia s aplikáčnymi cieľmi.

Zahraničnú literatúru, zaoberajúcu sa rôznymi otázkami z oblasti vnútorného obchodu, celkovo možno rozdeliť do niekoľkých tematických skupín. Prioritné postavenie medzi nimi zaujíma skupina prác o strediskách obchodu. Tieto práce sa zameriavajú na miesta s najväčšími koncentraciami zariadení a výkonov obchodu, t. j. na mestá, resp. centrá miest. Ako príklady uvádzame štúdiom všeobecných otázok rozmiestnenia obchodnej siete v mestách (99, 45) a hodnotenie jej rozdielov v skupine miest (127, 67). Viaceré práce sa zaoberajú usporiadaním siete jednotlivých druhov obchodných zariadení, ich významom a lokalizačnými aspektmi iba na území jedného mesta (110, 117). Špeciálnymi problémami sa zaoberajú napr. práce o rozmiestňovaní veľkých nákupných stredísk v mestskom areáli (27), plošnými nárokmi maloobchodných zariadení (6) a vytváraním podzemných predajných priestorov (108). Niektoré otázky vnútro-mestského obchodu sú dôležitou súčasťou radu prác, kde sa píše o intenzite a smeroch pohybu chodcov v uliciach a najmä v peších zónach centier miest (119).

Z početného súboru prác, zaoberajúcich sa rôznymi stránkami vnútorného obchodu, ako osobitnú skupinu môžeme vyčleniť niekoľko štúdií, ktorých autori sa pokúšajú podať charakteristiku intenzity a rozsahu vzťahov medzi strediskami a ich zázemím, resp. vymedzujú sféry ich vplyvu (napr. (74, 82, 44, 79)). V podstate však zostáva v nich nevyriešený zásadný problém exaktného stanovenia hraníc spádového územia a jeho diferenciacia podľa intenzity vzťahov k stredisku.

Oproti štúdiu obchodnej siete v mestách a štúdiu ich gravitačných zázemí je výskum funkčne protipólove ležiacich území, t. j. vidieckych priestorov, zastúpený v literatúre iba okrajovo. Za príklad môže slúžiť iba práca (66), kde sa uplatňuje detailný pohľad na rozmiestnenie i štruktúru zariadení, ako aj stupeň uspokojovania potrieb obyvateľstva vo vidieckych sídlach menšieho územia a (17), a to s analogickým obsahom pre jediné sídlo.

V rámci zostávajúcich prác o vnútornom obchode je časť tematicky zameraná na štúdiom pravidelných trhov a trhových miest (49, 18), často v hospodársky menej rozvinutých územiach, kde sa v značnom rozsahu zachováva

nielen z tradície, ale aj v dôsledku ich ekonomickej opodstatnenosti. Osobitný charakter majú práce, ktoré sú orientované na riešenie rôznych problémov s konečným zameraním na aplikačné ciele. Riešia sa v nich napr. otázky optimalizácie rozmiestnenia obchodnej siete, výber stanovišťa pre veľké nákupné strediská, dimenzovanie ich veľkosti, prieskum zvláštností dopytu v rôznych územiach a pod. Pozornosť si z nich zaslужujú napr. príspevky [2, 22, 23, 32, 46, 100], ktoré sa týkajú maloobchodu, ako aj štúdie o vzťahu maloobchodného predaja, resp. dopytu k veľkoobchodným zariadeniam [111, 109].

Uvedené príklady zahrňujú tú časť zahraničnej geografickej literatúry, v ktorej problematika obchodu predstavuje hlavnú tematiku. V literatúre je zvlášť rozsiahly súbor publikácií, kde sa otázky vnútorného obchodu uplatňujú v súvislosti s riešením iných príbuzných otázok. K najvýznamnejším, hoci nie k najpočetnejším z nich patria práce, ktoré sa venujú štúdiu sféry služieb. Okrem už spomenutých prác koncipovaných všeobecne resp. metodicky, sem patria napr. príspevky [61, 69, 72, 58, 57, 129], ktoré v rámci štúdia rôznych aspektov obsluhy obyvateľstva zariadeniami občianskej vybavenosti venujú pozornosť aj maloobchodu.

Veľká skupina prác, zahrňujúcich v určitej miere aj problematiku vnútorného obchodu, vznikla na báze sídelnogeografických výskumov. Dominujú v nej práce o centrálnych miestach. Viacerí autori maloobchod považujú za najvýznamnejšieho ukazovateľa pri výbere a hierarchickom členení centrálnych miest, ako aj pri stanovovaní sfér ich vplyvu. Ako príklady z tejto skupiny môžeme uviesť práce [19, 42, 43, 55, 68, 84, 111, 126], z ktorých niektoré sa zameriavajú iba na teoretické úvahy. Ďalšie sídelnogeografické práce sa zaoberajú napr. vzťahom maloobchodu k sídelnej štruktúre, vplyvmi na jej dynamiku, ako aj úrovňou vybavenosti sídel [5, 25, 54, 81, 107, 115, 118, 128]. Podobným spôsobom sa maloobchod uplatňuje aj v mnohých širšie zameraných prácach z geografie miest.

Príkladom použitia vybraných znakov obchodu pri štúdiu regionálneho, resp. administratívneho členenia územia sú práce [80, 50, 65]. Špecifický prístup reprezentujú napr. príspevky [24] o lokalizácii výroby vo vzťahu k odbytu [31, 97], najmä druhý z nich, ktorý má blízko ku geografii materiálnej výmeny, pretože si všima celý komplex pohybu materiálnych produktov medzi mestom a ostatným územím štátu.

Predložený prehľad domácej geografickej literatúry, ako aj výber zo zahraničných publikácií má splniť predovšetkým úlohu zosumovania doterajších výsledkov štúdia problematiky obchodu. Vzhľadom na dôležitosť pre viaceré druhy geografických výskumov a možnosti aplikácie poznatkov zo štúdia obchodu na príbuzné okruhy otázok položil sa dôraz na práce o vnútornom obchode. Pritom však v československej literatúre upozorňujeme aj na niektoré negeografické práce. Popritom, že príspevok poskytuje súhrn prác, ktoré vznikli ako výsledky štúdia jednotlivých problémov obchodu, alebo je v nich zaradený iba ako jeden zo znakov pri štúdiu iných sociálnoekonomických javov, práce sa tiež zaraďujú do skupín podľa príbuznosti ich tematickej náplne. Osobitne sme vyčlenili publikácie, ktoré môžeme považovať za príspevok k riešeniu teoreticko-metodologických otázok geografického štúdia vnútorného obchodu.

Uvedený prehľad domácej literatúry a príklady zahraničných publikácií ukazujú značnú rozmanitosť v chápaní náplne a obsahu tohto pojmu, a preto je

potrebné ďalšiu prácu orientovať, popri riešení konkrétnych otázok, v smere všeobecného alebo regionálneho výskumu, na vymedzenie hlavnej problematiky, na ktorú sa má geografické štúdium obchodu predovšetkým zamerať, na stanovenie jeho cieľov a úloh. Pokrok v tomto smere je podmienený objasnením pozície geografických výskumov obchodu v systéme sociálnoekonomických disciplín a sformulovaním metodologických zásad geografického prístupu k sfére obchodu, a to s ťažiskovou orientáciou na vnútorný obchod.

Pri úvahách o základných problémoch geografického štúdia obchodu bude potrebné vychádzať napr. z možnosti jeho zaradenia do širších výskumov materiálnej výmeny, ďalej do štúdia sféry služieb alebo do rámca národohospodárskych odvetví. Pritom sa však ukazuje správnym, keď sa pre tieto pracovné účely problematika zahraničného obchodu oddelí od komplexu problémov vnútorného obchodu. Rozriešenie uvedených základných otázok je predpokladom ďalšieho postupu v rozvoji geografického štúdia obchodu, ktoré môže vhodne prispieť tak k tematickej kompletnosti programu geografického výskumu, ako aj k rozšíreniu možnosti uplatnenia jeho výsledkov pri niektorých praktických úlohách.

LITERATÚRA

1. APPLEBAUM, W.: Marketing Geography. In: American Geography. Inventory and Prospect. Syracuse, N. Y., 1954. — 2. APPLEBAUM, W.: Teaching Marketing Geography by the Case Method. Economic Geography, 1, 1961. — 3. Atlas Československé socialistické republiky. Listy 52, 53, Praha 1965. — 4. Atlas Republiky Československé. List 50, Praha 1935. — 5. BAEHR, V.: Einkaufen als urbane Aktivität und die Funktion des Warentauschs. Raumforschung und Raumordnung, 3—4, 1974. — 6. BÄHR, G., MELDAU, H.-J.: Die Flächenbedarfe des Einzelhandels in Hamburg. Raumforschung und Raumordnung, 3—4, 1974. — 7. BAŠOVSKÝ, O.: Genéza, funkce a perspektívy miest Východoslovenského kraja. Acta geolog. et geogr. Universitatis Comenianae. Geographica, 6, Bratislava 1966. — 8. BAŠOVSKÝ, O.: Príspevok k štúdiu centrálnych miest Oravy. Acta geogr. Universitatis Comenianae, 9, Bratislava 1970. — 9. BAŠOVSKÝ, O.: ZEMKO, J.: Príspevok k štúdiu najnižších článkov administratívneho systému Slovenska (na príklade okresu Levice). Acta geogr. Universitatis Comenianae. Economico-geographica, 10, Bratislava 1971. — 10. BERRY, B. J. L.: Geography of Market Centers and Retail Distribution. Englewood Cliffs, N. J., 1967 (Preklad. In: Řada studijních textů Výskumného ústavu výstavby a architektúry, Praha 1971).

11. BEZÁK, A.: Systém centrálnych miest Horného Pohronia. Acta geogr. Universitatis Comenianae, 9, Bratislava 1970. — 12. BIČÍK, I.: Regionální rozdíly ve spotřebě potravin v ČSSR. Acta Univ. Carolinae. Geographica, 1—2, Praha 1971. — 13. BIČÍK, I.: Tržní spotřeba potravin podle sídel. Acta Univ. Carolinae. Geographica, 2, Praha 1974. — 14. BÍNA, J.: Odvětvové vztahy mikroregionální vybavenosti obcí ČSR. Zprávy Geografického ústavu ČSAV, 2, Brno 1975. — 15. BLAŽEK, M.: Hospodářský zeměpis Československa, Praha 1958. — 16. BOESCH, H.: Weltwirtschaftsgeographie. Braunschweig 1966. — 17. BŮHM, H., KRINGS, W.: Der Einzelhandel und die Einkaufsgewohnheiten der Bevölkerung in Einer niederrheinischen Gemeinde. Fallstudie Weeze. Arbeiten zur Rheinischen Landeskunde, 40, 1975. — 18. BORCHERDT, Ch., SCHÜLKE, H.: Die Marktorde im Saarland. Arbeiten aus dem Geogr. Institut der Universität des Saarlandes, VI, Saarbrücken 1961. — 19. BOUSTEDT, O.: Die zentralen Orte und ihre Einflussbereiche. In: Przegląd zagranicznej literatury geograficznej, 2, Varšava 1967. — 20. BREZÁK, J.: Vybavenost sídel a územných celkov na Slovensku. Demografie, 3, 1973.

21. BUŇÁT, JINDRA, KINCL: Maloobchodná sieť na vidieku. ÚRD, Bratislava 1966. — 22. COHEN, S. B.: Location Research Programming for Voluntary Food Chains. *Economic Geography*, 1, 1961. — 23. COHEN, S. B., LEWIS, G. K.: Form and Function in the Geography of Retailing. *Economic Geography*, 1, 1967. — 24. DAVIES, O.: Optimal facility location in a one-dimensional spatial market. *Geogr. Anal.*, 3, 1974. — 25. DISCHKOFF, N.: Einkaufstandorte und Siedlungsstruktur. Raumforschung und Raumordnung, 3—4, 1974. — 26. DVORSKÝ, V.: Die Handelsplätze in den Gebirgsregionen der Grafschaft Görz. *Travaux géographiques tchegues*, 8, Praha 1907. — 27. EPSTEIN, B. J.: Evolution of an Established Planned Shopping Center. *Economic Geography*, 1, 1961. — 28. FORBAT, E.: Dejiny bratislavského obchodu, Bratislava 1959. — 29. FUČÍKOVÁ, N.: Geografická analýza obchodnej siete Bratislavy. *Acta geogr. Universitatis Comenianae, Economico-Geographica*, 12, Bratislava, 1973. — 30. GARDAVSKÝ, V.: Geografie obchodu ve vyučování zeměpisu. *Přírodní vědy ve škole*, 4, 1972—1973.

31. GLEBOCKI, B.: Struktura przestrzenno-ekonomiczna województwa szczecińskiego. *Prace komisji geograficzno-geologicznej X*, 4, Poznań 1970. — 32. GREEN, H. L.: Planning a National Retail Growth Program. *Economic Geography*, 1, 1961. — 33. HAMPL, M., KRAJÍČEK, L., KÜHNL, K., MATĚJKA, V.: Příspěvek k sociálně geografické regionalizaci českých zemí. *Sborník prací geogr. kateder UK k 75. narozeninám prof. dr. J. Korčáka, DrSc.*, Praha 1970. — 34. HÄUFLE, V., KORČÁK, J., KRÁL, V.: Zeměpis Československa, Praha 1960. — 35. HERC, V.: Úkoly obchodu, jeho funkce a organizace. Praha 1965. — 36. HROMÁDKA, J.: Zemepis okresu bratislavského a malackého I.—II., Bratislava 1933 a 1935. — 37. HROMÁDKA, J.: Zemepis Oravy. Knížnica „našej školy“, 18, Bratislava 1934. — 38. HROMÁDKA, J.: Všeobecný zemepis Slovenska. *Slovenská vlastiveda*, Bratislava 1943. — 39. HROMÁDKA, J.: Všeobecný zemepis obchodný a dopravný. I.—IX., Bratislava 1941—1943. — 40. HRONSKÝ, F. a kol.: *Ekonomika a organizácia obchodu*. Bratislava 1966.

41. HÜRSKÝ, J.: Die Karten zum Binnenhandel im Nationalatlas der ČSSR. *Petermanns Geogr. Mitteilungen*, 2, 1967. — 42. CHILCZUK, M.: Sieć ośrodków więzi społeczno-gospodarczej wsi w Polsce. *Prace geograficzne*, 45, Warszawa 1963. — 43. CHRISTALLER, W.: Die zentralen Orte in Süddeutschland. Darmstadt 1968. — 44. ILLGEN, K.: Geographie und territoriale organisation des Binnenhandels, Gotha/Leipzig 1970. — 45. ILLGEN, K.: Zum problem der funktionellen Reichweite zentraler Einkaufsorte. *Geogr. Berichte*, 3, 1971. — 46. IMUS, H. R.: Projecting Sales Potentials for Department Stores in Regional Shopping Centers. *Economic Geography*, 1, 1961. — 47. IVANIČKA, K.: Vnútné členenie rájónu Východoslovenských železiární. *Acta geolog. et geogr. Universitatis Comenianae. Geographica*, 4, Bratislava 1964. — 48. IVANIČKA, K.: Úvod do ekonomicko-geografického výskumu, Bratislava 1971. — 49. JACKSON, R. T.: Periodic markets in southern Ethiopia. *Institute of British Geographers, Transactions*, 53, London 1971. — 50. JAKOBSSON, A.: Revision der Gemeindeinteilung in Schweden. *Raumforschung und Raumordnung*, 3—4, 1964.

51. JEFIMENKO, V. I.: Metodika ocenki urovnja bytovogo obsluživanja naselenija. *Vestnik Moskovskogo universiteta, Geografija*, 4, 1974. — 52. JINDRA, J., HAVELKA, E.: Budoucnost nákupních středisk v ČSSR; *Socialistický obchod*, 5, 1968. — 53. KARIUKI, Ph.: Ekonomický rozvoj rájónu Šaľa—Sereď. *Acta geolog. et geogr. Universitatis Comenianae. Geographica*, 6, Bratislava 1966. — 54. KIELCZEWSKA-ZALESKA, M.: Rola usług w kształtowaniu się hierarchii osiedli wiejskich. *Dokumentacja geograficzna*, 2, Varšava 1974. — 55. KLÖPPER, R.: Entstehung, Lage und Verteilung der zentralen Siedlungen in Niedersachsen. *Forschungen zur deutschen Landeskunde*, 71, Remagen 1952. — 56. KÖHLER, F.: Handreichung zur ökonomisch-geographischen Untersuchung des Einzelhandelsnetzes. *Geogr. Berichte*, 1, 1963. — 57. KONSTANTINOV, O. A.: Recenzia publikácie: *Geografija sfery obsluživanja (Voprosy geografii, 91)*. *Izvestija Vsesojuznogo geografičeskogo obščestva*, 4, 1973. — 58. KOPRALEV, I.: Problemi na geografijata na obslužvaneto. *Geografija*, 5, 1975. — 59. KOVALEV, S. A.: Geografija potreblenija i geografija obsluživanja naselenija. *Vestnik Moskov. Universiteta. Geo-*

grafija, 2, 1966. — 60. KOVALEV, S. A.: Voprosy geografii obsluživanja naselenija. In: Geografija naselenija, 1, Moskva 1967.

61. KOVALEV, S. A.: O geografičeskom izučeníi sfery obsluživanja. Vestnik Moskovskogo universiteta. Geografija, 6, 1973. — 62. KOVALEV, S. A., POKŠIŠEVSKIJ, V. V.: Geografija naselenija i geografija obsluživanja. In: Naučnyje problemy geografii naselenija, Moskva 1967. — 63. KRÁL, J.: Zeměpis člověka II, Praha 1946. — 64. KROC, S., ZÁBRANSKÝ, J., ZOUZOVÁ, K.: Obchodní vybavenost pro nový obytný útvar Bratislava-Petržalka. Výzkumný ústav obchodu, Praha 1969. — 65. KURS, L. J.: Pervičnyje jedinici administrativno-territorialnogo deleniya i ekonomičeskije mikrorajony. Učenyje zapiski Tartuskogo gosudarstvennogo universiteta, 242, Trudy po geografii VII, Tartu 1969. — 66. KWIECIEŃ, I.: Struktúra przestrzenna wiejskiej sieci handlowej w powiecie krakowskim. Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace geograficzne, 27, Krakow 1971. — 67. LEUSMANN, Ch.: Der Grosstädtsche Einzelhandel europäischer Industrieländer und der USA. Mitteilungen d. Österreich. Geogr. Gesellschaft, 116, I—II, 1974. — 68. LÖSCH, A.: Geografičeskoje rozmeščenije choziajstva [ruský překlad], Moskva 1959. — 69. LUCHMANOV, D. N.: Nekotoryje uslovija formirovanija mestnych centrov obsluživanja a ich sistem. Voprosy geografii, 91, Moskva 1972. — 70. MACKA, M.: K otázce hierarchie rajónů služeb. Sborník Českoslov. spol. zeměp., 1, 1970.

71. MARIOT, P., OČOVSKÝ, Š.: Geografické črty cestovného ruchu na Slovensku. Náuka o Zemi. geographica, 3, Bratislava 1973. — 72. MATLIN, I. S.: Analiz sistemy obsluživanja. Voprosy geografii, 91, Moskva 1972. — 73. MATOUŠEK, K.: Všeobecný zeměpis Slovenska, Praha 1922. — 74. MESCHÉDE, W.: Grenzen, Grössenordnung und Intensitätsfälle kommerziellzentraler Einzugsgebiete. Erdkunde, 4, 1971. — 75. MIŠAŘ, M.: Terciární sektor, Praha 1971. — 76. MIŠTERA, L. ČSSR v zahraničným obchodě. Zeměpis ve škole, 1, 1970—71. — 77. MLÁDEK, J.: Videcke sídla v rajóne VSŽ. Acta geol. et geogr. Universitatis Comenianae. Geographica, 4, Bratislava 1964. — 78. MOKRÝ, V.: Finálna spotreba obyvateľstva, Bratislava 1970. — 79. MONHEIM, R.: Die Einzugsbereiche des Einzelhandels in Italien. Erdkunde, 3, 1970. — 80. MONHEIM, R.: Regionale Differenzierung der Wirtschaftskraft in Italien. Erdkunde, 4, 1974.

81. MOSER, F.: Der Handel als Triebkraft der Städtischen Entwicklug. Berichte zur Raumforschung und Raumplanung, 3—4, 1972. — 82. MÜLLER, U., NEIDHARDT, J.: Einkaufsort-Orientierungen als Kriterium für die Bestimmung von Grössenordnung und Struktur kommunaler Funktionsbereiche. Stuttgarter Geogr. Studien, 84, Stuttgart 1972. — 83. MUSIL, J.: Občanské vybavení sídlíš. Vybrané územné technické a provozné ekonomické otázky. Praha 1971. — 84. NEEF, E.: Das Problem der zentralen Orte. Petermanns geogr. Mitteilungen, 1, 1950. — 85. Některé otázky životní úrovně a problémy její mezioblastního vyrovnávání. Sborník, Praha 1962. — 86. NIKOLSKIJ, J. V.: Voprosy izučeniya geografii vnutrennej trgovli SSSR. Vestnik Moskovskogo Universiteta. Geografija, 2, 1973. — 87. OČOVSKÝ, Š.: Priestorové črty tovarovej výmeny na Slovensku. In: Slovensko III - Ľud, Bratislava 1974. — 88. OČOVSKÝ, Š.: Úloha Slovenska v zahraničnom obchode ČSSR, Přírodní vědy ve škole, 9, 1971—72. — 89. OČOVSKÝ, Š.: Geografická problematika obchodu na juhozápadnom Slovensku. Geogr. Čas., 2, 1973. — 90. OČOVSKÝ, Š.: Príspevok k štúdiu spádových území obchodných stredísk na Slovensku. Geogr. Čas., 4, 1973.

91. OČOVSKÝ, Š.: Prejavy sezónnosti v maloobchode. Geogr. Čas., 4, 1974. — 92. OČOVSKÝ, Š.: Vybraté problémy štúdia nákupných miest. Geogr. Čas., 1, 1976. — 93. ORAVEC, P.: Občianska vybavenosť sídel. Investiční výstavba, 9, 1971. — 94. OTREMBIA, E.: Allgemeine Geographie des Welthandels und des Weltverkehrs. Stuttgart 1957. — 95. Pasportizácia občiansko-technickej vybavenosti sídel a územných celkov v SSR k 1. 1. 1971 a k 31. 12. 1972. Slovenská štatistika, Skupina B. Bratislava 1974. — 96. PERNICA, K. a kol.: Ekonomika vnitřního obchodu, Praha 1962. — 97. POGORZELSKA, D.: Zmiany struktury przestrzennej powiązań towarowych miasta Poznania w latach 1958—1966. Prace komisji geograficznogeologicznej, 17, 1, Poznań 1971. — 98. POKŠI-

ŠEVSKIJ, V. V.: Geografija obsluživanja, jejo predmet, sodržanije i mesto sredi ekonomiko-geografičeskich disciplin. Voprosy geografii, 91, Moskva 1972. — 99. PROUDFOOT, M. J.: City Retail Structure. In: Readings in Urban Geography, Chicago 1959. — 100. RANSOME, J. C.: The Organization of Location Research in a Large Supermarket Chain. Economic Geography, 1, 1961.

101. RACHAŘ, Z.: Občanská vybavenost v okrese České Budějovice a její společenská účinnost. Životné prostredie, 5, 1973. — 102. RENDOŠ, L. a kol.: Štyri kapitoly z vývoja obchodu. Vysokoškolské skriptá, Bratislava 1971. — 103. RENDOŠ, L.: Osobná spotreba a súčasnosť. Bratislava 1974. — 104. RULF, V.: Aktuální a dlouhodobé problémy rozvoje maloobchodní sítě. Socialistický obchod, 3, 1968. — 105. RYŠAVÝ, Z.: Územní rozbor obchodní sítě a sítě služeb v Ostravě. Výstavba a architektura, 6, 1970. — 106. Sborník katedier obchodu VŠE v Bratislave. Bratislava 1965. — 107. SCHMITZ, G.: Einkaufsstandorte und Siedlungsstruktur. Raumforschung und Raumordnung, 3—4, 1974. — 108. SCHÖLLER, P.: Unterirdischer Zentrenausbau in japanischen Städten. Erdkunde, 2, 1976. — 109. SCHÖNROCK, F., PETERSON, K. H., KRÜGER, H.: Rationelle Warenbewegung und stabiles Angebot. Wirtschaft, 49, 1974. — 110. SCHRADER, H.: Die Untersuchung städtischer Einzelhandelsnetze — dargestellt am Beispiel der Stadt Brandenburg. Geogr. Berichte, 3, 1966.

111. SIDDAL, W. R.: Wholesale-Retail Trade Ratios as Indices of Urban Centrality. Economic Geography, 2, 1961. — 112. SKOKAN, L.: K zeměpisu vnějších hospodářských svazků Československa. Sborník českoslov. spol. zeměpisné, 2, 1959. — 113. SLOBODA, Š. a kol.: Organizácia a technika obchodu. Bratislava 1967. — 114. SLOBODA, Š.: Maloobchodná sieť na vidieku, Bratislava 1964. — 115. Stavba měst a vesnic [kolektiv autorov]. Brno 1957. — 116. SZEWCZYK, J.: Influence du developpement des services ruraux sur le réseau de l'habitat et sur le rôle des petites villes. Geogr. polonica, 29, 1974. — 117. THAMM, R.: Probleme der Standortverteilung des Einzelhandelsnetzes in Nordhausen. Geogr. Berichte, 4, 1965. — 118. TIETZ, B.: Einzelhandelsdynamik und Siedlungsstruktur. Raumforschung und Raumordnung, 3—4, 1974. — 119. TOEPFER, H.: Die Bonner Geschäftsstrassen. Arbeiten zur Rheinischen Landeskunde, 26, 1968. — 120. VEREŠÍK, J.: Nitra vo vzťahu k svojmu zázemiu. In: Geographica Slovaca, Bratislava 1949.

121. VEREŠÍK, J.: Sféry vplyvov a intenzita zázemia Trnavy. Geogr. Čas., 4, 1956. — 122. VITOUŠ, J.: Pojetí ekonomických sfér v nové klasifikaci odvětví národního hospodářství v ČSSR. Statistika, 5, 1974. — 123. VLČEK, I.: Cestování venkovského obyvatelstva za nákupem. Socialistický obchod, 2, 1968. — 124. VLČEK, I.: Struktura venkovského osídlení jako podklad koncepce dopravy. Sborník českoslov. spol. zeměpisné, 3, 1969. — 125. VOTRUBEC, C. a kol.: K problému hospodářsko-geografických středisek. Rozpravy Československé akademie věd. Řada společenských věd, 73, Praha 1963. — 126. WENZEL, H.—J.: Strukturzonen und Funktionsbereiche im Iserlohrner Raum [Märkisches Sauerland]. Giessener Geogr. Schriften, 22, 1970. — 127. WOLF, K.: Geschäftszentren. Nutzung und Intensität als Mass städtischer Grössenordnung. Rhein — Mainische Forschungen, 72, 1971. — 128. WYSOCKI, Z.: Interpretacja rynkowa rozwoju małych miast w Polsce. Acta Univ. Wratisl., B, 237, 1975. — 129. ZACHARINA, D. M.: Nekotoryje ekonomiko-geografičeskije aspekty territorialnogo planirovanija sfery obsluživanja. Voprosy geografii, 91, Moskva 1972. — 130. ŽOLNAY, Š.: Aktuálne problémy vzťahov výroby a vnútorného obchodu v ČSSR. Bratislava 1963.

131. ŽUDEĽ, J.: Trhové sféry na Slovensku v roku 1720. Geogr. Čas., 25, 4, 1973.

FORSCHUNGEN DES BINNENHANDELS PRÄSENTIERT IN DER GEOGRAPHISCHEN
LITERATUR

Im Rahmen der sozialökonomischen Geographie äussert sich in der Gegenwart der Trend selbständige Disziplinen zu bilden. Dies ist besonders beim Studium einzelner Elemente des tertiären Sektors, bzw. der Dienstleistungssphäre bemerkbar. Dieser Prozess ist auch im Geographiestudium der Handelsproblematik besonders fortgeschritten. In dieser Richtung ist schon eine Reihe von Publikationen entstanden, die eine Ausgangsbasis des Studiums geographischer Problematik des Handels im Rahmen einer selbständigen Disziplin bilden. Im Bestreben ihre Entwicklung zu intensivieren ist es unvermeidlich die bisher veröffentlichten Arbeiten zu summieren und sie aus thematischem und methodischem Aspekt zu bewerten. Deshalb bieten wir im vorliegenden Beitrag eine Bibliographie der inländischen geographischen, den Handel betreffenden, Literatur und eine Auswahl aus ausländischen Publikationen, wobei kurz auch auf nichtgeographische Literatur hingewiesen wird. Auf Arbeiten über den Innenhandel wurde besonderer Nachdruck gelegt. Aus ihnen wurden Publikationen ausgegliedert, die einen Beitrag zur Lösung theoretischer und methodischer Fragen der geographischen Forschung des Einzelhandels darstellen. Die Gruppe von Publikationen, die thematisch direkt auf die Problematik des Handels orientiert ist wird unterschieden von Arbeiten, in denen der Handel nur ein Bestandteil der Forschungen mit anderer Zielsetzung ist (vor allem Arbeiten aus der Siedlungsgeographie). Ausser dem werden die Beiträge nach thematischer Verwandtschaft ihres Inhaltes in Gruppen geteilt.

Im Grunde genommen kann festgestellt werden, dass die Problematik des Innenhandels in der tschechoslowakischen geographischen Literatur nur selten vertreten ist. Aus dem Zeitraum bis J. 1945 stammen nur einige Arbeiten, und in der späteren Etappe gelangt der Handel in geographische Forschungen nur indirekt, beim Studium einer verwandten Problematik. Erst seit den siebziger Jahren entstand eine Gruppe von Arbeiten die Möglichkeiten des Geographiestudiums auch in dieser Richtung andeuteten. Thematisch sind sie vor allem auf Fragen der Verteilung der Einrichtungen, des Volumens und der Struktur des Einzelhandelsumsatzes, der Konzentration des Einzelhandels in Städten u. ä. orientiert.

Die inländische Literatur und Beispiele ausländischer Publikationen zeigen eine beträchtliche Vielfalt bei der Auffassung des Themas und des Inhalts des Begriffes Handel. Deshalb ist es nötig, einen Teil der Forschungen auf die Abgrenzung der Hauptproblematik zu orientieren, auf die sich vor allem das Geographiestudium des Handels richten soll, auf die Festsetzung seiner Ziele und Aufgaben, als auch auf die Erläuterung der Stellung der geographischen Forschungen des Handels im System sozialökonomischer Disziplinen der Geographie.

Штефан Очовски

ОТРАЖЕНИЕ ИССЛЕДОВАНИЙ ВНУТРЕННЕЙ ТОРГОВЛИ В ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ
ЛИТЕРАТУРЕ

В области социально-экономической географии в настоящее время наблюдается тенденция формирования самостоятельных дисциплин, которую можно наблюдать особенно при изучении терциального сектора или же сферы услуг. Этот процесс в значительной степени усилился также при географической изученности проблемы торговли. В этой области укомплекто-

валятся группа публикаций, которые образуют исходный базис для изучения проблем торговли как самостоятельной дисциплины. В целях интенсификации ее развития необходима суммаризация до сих пор опубликованных трудов и их оценка с аспектов тематики и методики. В настоящей работе, поэтому, приводится библиография нашей и зарубежной литературы, касающейся торговли, экстракты из зарубежных публикаций, при чем коротко ссылаемся и на негеографическую литературу. Ударены кладется на работы и внутренней торговле, из числа которых мы выделяем те публикации, которые являются вкладом для решения теоретических и методологических вопросов географических исследований розничной торговли. Особо отличена группа публикаций, ориентирующаяся прямо на проблемы торговли, от работ, в которых является торговля составной частью исследований другого назначения (главным образом труды по географии населенных пунктов). Вместе с тем статьи вносятся в группы согласно их тематическому назначению.

В общем можно отметить, что проблемы внутренней торговли в чехословацкой литературе решаются значительно редко. До 1945 г. было издано только несколько трудов, в более позднем периоде торговля затрагивается в географических исследованиях только косвенно, при изучении родственной тематики. Только после семидесятых лет образовалась группа трудов, которые направили географические исследования и в этом направлении. По своей тематике эти труды ориентируются, главным образом, на вопросы размещения предприятий торговли, объема и структуры розничного товарооборота, концентрации розничной торговли в городах и т. п.

Наша литература, равно как примеры зарубежных публикаций намечают значительные расхождения в понимании содержания понятия: торговля. Поэтому необходимо чтобы доля исследований ориентировалась на рассмотрение главных проблем географической изученности торговли, на определение целей и задач, а также и на рассмотрение позиций географических исследований торговли в системе социально-экономических дисциплин географии.

Перевод: Л. Правдова